

UTBILDNING OCH SOCIO-KULTURELLA ATTITYDER: ETT TIDSBUNDET SAMBAND?

HILMA LINDSKOG

Sammanfattning

Medborgares utbildningsnivå anses ofta vara den enskilt starkaste faktorn för att förklara olika socio-kulturella attityder. Högre utbildning har en till synes liberaliserande effekt på individers åsikter om till exempel invandring och lag och ordning. Men medan det individuella perspektivet förutspår att den ökade andelen högutbildade i Sverige kommer leda till mer socio-kulturellt liberala värderingar ser vi däremot snarare en spridning av konservativa värderingar i samhället. Hur kan detta förklaras? I detta kapitel kommer beskrivande mönster av hur olika utbildningsnivåer sammanhänger med socio-kulturella attityder, och hur det har förändrats över tid, att lyftas fram. Även förändringar i partipreferenser bland utbildningsgrupperna undersöks. Vidare kommer styrkan i sambandet mellan utbildning och socio-kulturella attityder att analyseras beroende på hur många i personens omgivning som är högutbildade. I kapitlet argumenterar jag för att den så kallade utbildningseffekten på socio-kulturella attityder kan variera över tid och med den sociala kontexten.

Sambandet mellan utbildning och socio-kulturella åsikter är välkänt i forskningen. Medborgare med universitetsutbildning tenderar att vara mer toleranta och liberala i frågor gällande exempelvis invandring, lag och ordning samt europeisk integration. Som kontrast har medborgare utan högre utbildning generellt en lägre grad av tolerans och mer konservativa värderingar inom dessa klassiska socio-kulturella frågor (Stubager, 2008; Kuhn m.fl., 2021). Även om vi ser en gradvis ökning i mer liberala attityder för varje utbildningsnivå är det i synnerhet bland den grupp som studerat på universitet där vi ser en tydlig ökning i liberala attityder. Dessa samband mellan utbildningsnivåer och attityder är observerade i forskningen såväl i en internationell kontext som i en svensk kontext (se t.ex. Bengtsson m.fl., 2013).

Åsiktsskillnader mellan olika utbildningsgrupper har i hög grad präglat det politiska landskapet alltsedan den socio-kulturella skiljelinjen blivit mer framträdande de senaste årtiondena, vilket fått vissa statsvetare att tala om en utbildningsskiljelinje i post-industriella demokratier (se t.ex. Stubager, 2009). Även om sambandet mellan utbildning och socio-kulturella attityder är etablerat är dess bakomliggande orsaker emellertid ett mer omstritt ämne. Vi vet inte *varför* individer som har studerat på högskolor och universitet är mer liberala i socio-kulturella frågor. Än

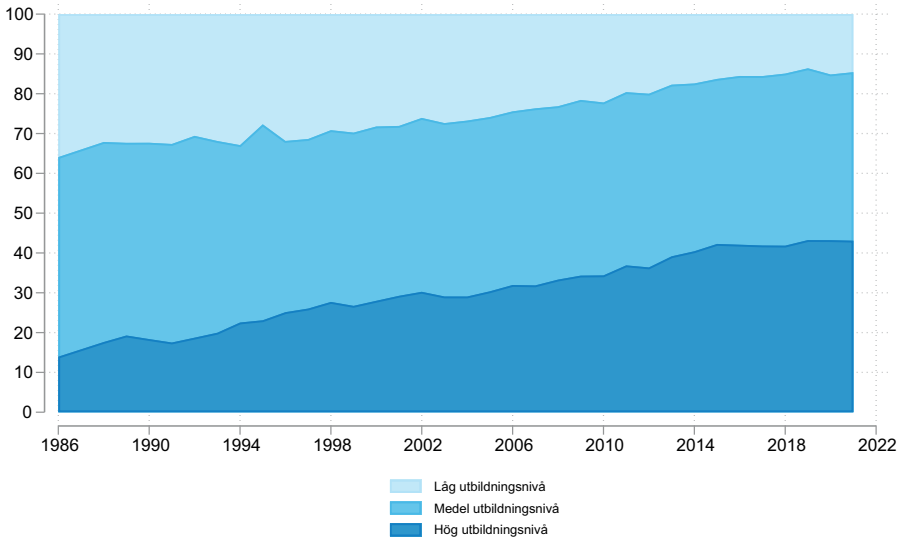
mer intressant blir sambandet mellan utbildning och socio-kulturell liberalism när bred samhällsutveckling tas i beaktning. Vi ser konservativa värderingar sprida sig i samhället samtidigt som den svenska befolkningen blir alltmer välutbildad.

I forskningen finns en mängd möjliga förklaringar presenterade till varför det verkar finnas ett samband mellan utbildning och liberala sociokulturella attityder. En vanlig förklaringsmodell berör en *direkt effekt* av utbildning, som antingen sker genom socialisering i universitetsmiljön eller genom en kognitiv utveckling. Socialiseringen skulle innebära att universitetsmiljön är genomsyrad av liberala normer, vilka i sin tur överförs till studenterna (Stubager, 2008; Surridge, 2016). Dessa normer skulle i sin tur vara starkare i vissa utbildningar, något som förklarar varför utbildningsinriktningar som relaterar till sociala och kommunikativa förmågor har en mer liberaliserande effekt än tekniska och naturvetenskapliga inriktningar (Ma-Kellams m.fl., 2014; Stubager, 2008). Kognitionsmodellen baseras däremot på att studenterna under utbildningen lär sig att förstå komplexa samhälleliga fenomen, vilket får följder på deras värderingar och attityder (Meussen, de Vroome & Hooghe, 2016).

En annan del av litteraturen menar att utbildningens betydelse snarare är *indirekt*. Individer med högre utbildning har en större chans att få trygga anställningskontrakt och en högre lön – vilket banar väg för mer toleranta individuella preferenser. En ökad invandring innebär sällan mer konkurrens på arbetsmarknaden för högutbildade personer. Slutligen har de senaste årens forskning fokuserat på till vilken grad utbildningseffekten beror på selektion, och socialisation från föräldrar redan innan personen eventuellt börjar på universitetet (Cavaille & Marshall, 2019; Lancee & Sarrasin, 2015). Föräldrar med högre utbildning tenderar att få barn som själva vidareutbildar sig.

När socio-kulturella politiska frågor har fått en allt större plats i politiken genom exempelvis en mer central betydelse av brottslighet och lag och ordning (Andersson m.fl., 2021), har betydelsen av utbildning för partival likaledes ökat. På ett samhälleligt plan har utbildning inte bara kommit att spela en stor roll politiskt. Individers utbildningsnivå har även fått en ökad betydelse på arbetsmarknaden. I de flesta europeiska länder, Sverige inkluderat, har det satsats stort på reformer mot massuniversitet för att öka befolkningens genomsnittliga utbildningsnivå. Sedan år 2000 har andelen högutbildade i Sveriges befolkning ökat med 13 procentenheter vilket speglar sig i de ökade utbildningskraven på många delar av arbetsmarknaden¹ (SCB, 2021; Häusermann & Kriesi, 2015). Figur 1 illustrerar den svenska befolkningens utbildningsnivå över tid. Med förståelsen av hur individers preferenser, oavsett underliggande mekanism, påverkas av utbildning borde därmed samhället bli alltmer socio-kulturellt liberalt och tolerant. Trots denna prediktion ser vi tvärtom en del konservativa värderingar breda ut sig i samhället – exempelvis vill allt fler se en mer restriktiv invandringspolitik i Sverige (Demker, 2021). Kan det vara så att utbildningseffekten bland högutbildade har minskat över tid? Eller har snarare polariseringen mellan olika utbildningsgrupper ökat, där låg- och medelutbildade medborgare blivit än mer konservativa i socio-kulturella frågor?

Figur 1 Andel låg, medel- och högutbildade, 1986–2021 (procent)

Kommentar: Figuren visar befolkningsandelen med olika utbildningsnivå över tid. Uppgifterna är baserade på de nationella SOM-undersökningarna och därmed baserade på enkätsvar. Till de lågutbildade räknas de personer vars högsta utbildningsnivå är grundskolan, medan de medelutbildade har en högsta utbildningsnivå motsvarande gymnasium eller eftergymnasial utbildning. Samtliga i undersökningen som har studerat vid universitet eller högskola klassificeras som högutbildade.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1986–2021.

I syfte att kartlägga relationen mellan utbildning och socio-kulturella attityder kommer ett antal analyser att presenteras i detta kapitel. I ett första steg ska vi titta på hur individer med olika utbildningsnivåer skiljer sig åt åsiktsmässigt och i sina partival, samt hur detta har förändrats sedan slutet av 1980-talet. Därefter undersöks huruvida sambandet mellan universitetsutbildning och liberala socio-kulturella attityder beror på den generella utbildningsnivån i personens omgivning. I kommuner där få är högutbildade är det relativa värdet av utbildning, gällande såväl arbetsmarknadsmöjligheter som i social status, högre vilket kan ha betydelse för hur påverkad man blir av utbildningen. Tidigare forskning har visat att erfarenheter som har hög status tenderar att bli mer viktiga och präglande för individer än om de är av låg status (Tajfel, 1974; Stubager, 2009). Förändringar i betydelsen av utbildning beroende på utbildningsnivån i omgivningen för forandet av attityder är ett tämligen obeforskat fenomen (se dock Lindskog & Oskarson, 2022). Däremot finns det flera studier som har undersökt hur utbildning påverkar politiskt deltagande beroende på andel utbildade i omgivningen (se Persson, 2013, 2015). Exempelvis kom Persson (2013) fram till att effekten av högutbildning på

politiskt deltagande sjönk när andelen högutbildade ökade i ett land. Att studera när utbildning spelar roll för politiska attityder kan bidra till en ökad förståelse för väljarbeteenden. I synnerhet är frågan angelägen under detta valår, där socio-kulturella frågor som lag och ordning kan komma att nå sin toppnotering som väljarnas viktigaste valfråga.

Att studera utbildningseffekter

Följande analyser är i huvudsak baserade på de nationella SOM-undersökningarna 1988–2021. I den sista analysen som undersöker utbildningseffekten utifrån hur många i personens närområde som är högutbildade är SOM-undersökningarna kompletterade med uppgifter från SCB. Denna aggregerade data är fokuserad på andelen högutbildade i Sveriges kommuner 2020, och undersöks på samma års nationella SOM-undersökning.

Utbildningsgrupperna är indelade efter om de klassificeras som låg, medel- eller högutbildade. Frågan som ställs är ”Vilken är din högsta skolutbildning?” Med svarsalternativ som går från ”Grundskola eller motsvarande” till ”Forskarutbildning”. I gruppen av lågutbildade klassificeras individer vars högsta utbildningsnivå är grundskola. Till medelutbildade räknas de som har en högsta utbildningsnivå över grundskola men inte högskoleutbildning, dvs. gymnasium och eftergymnasial utbildning. Slutligen klassificeras alla som har studerat och/eller har examen från en högskola som högutbildade.

En av de allra mest framträdande aspekterna gällande den sociokulturella dimensionen är idag frågor relaterade till migration (Rekker, 2018; Oscarsson, 2019). Eftersom attityder till flyktingmottagande har samlats in under lång tid i SOM-undersökningarna – närmare bestämt sedan 1987 – kommer följande analyser därför fokusera på denna sociokulturella fråga. I den avslutande analysen gällande en relativ utbildningseffekt lyfts ytterligare en indikator på migrationsfrågan in: attityder gällande mångkultur.

Utbildning och socio-kulturella attityder

I syfte att belysa förändringar över tid kring hur utbildning relaterar till socio-kulturella åsikter presenteras här i ett första steg övergripande skillnader mellan utbildningsgrupper över tid. Detta steg kan därmed kasta ljus på frågan om olika utbildningsgruppers attityder har förändrats.

Tabell 1 Andel med positiv inställning till att ta emot fler flyktingar bland olika utbildningsgrupper, 1988 och 2021 (procent)

	1988	2021	Differens
Lågutbildad	21	8	-13
Medelutbildad	24	13	-11
Högutbildad	46	22	-24
Totalt	27	16	-11

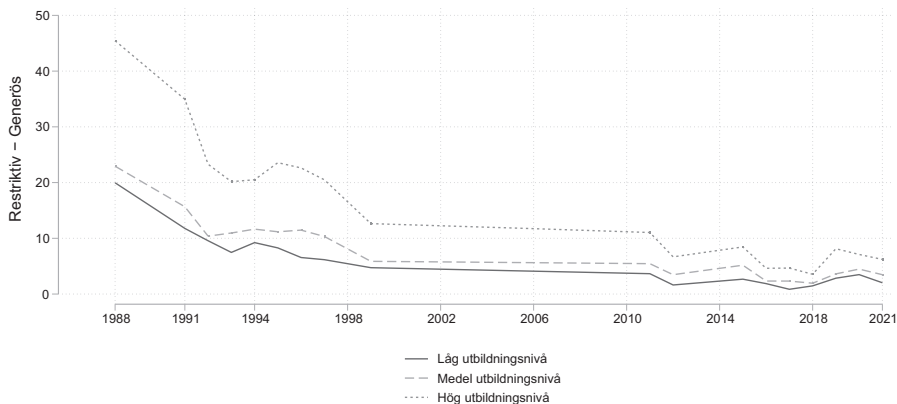
Kommentar: Frågan löd 'Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem? - Ta emot fler flyktingar i Sverige'. Svartalternativen var 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. Skalan går från 1–5 där höga värden innebär en mer positiv inställning till att ta emot fler flyktingar. 1987 samlades inte uppgifter in angående respondenternas utbildningsnivå in. Tidsserien börjar därför först år 1988. Differensen representerar skillnaden mellan 1988 och 2021 för vardera utbildningsgrupp.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1988 och 2021.

I ovanstående tabell framkommer det att samtliga utbildningsgrupper har blivit mer restriktiva gällande sin inställning att ta emot flyktingar i Sverige mellan 1988 – 2021. Störst förändring har skett bland de högutbildade där andelen som är positiva till att ta emot fler flyktingar har minskat med 24 procentenheter. Vidare har skillnaden mellan de högutbildade och övriga två utbildningsgrupper minskat över tid, där skillnaden mellan de högutbildade och medelutbildade 1988 var 22 procentenheter, medan den minskar till 9 procentenheter 2021². Dessa resultat går vid första anblick emot Demkers (2016) resonemang om att det inte har skett en konservativ förskjutning i den politiska debatten utan att det snarare är aktuellt att prata om en polarisering av värderingar. Men med det sagt har även Demker i senare studier (2021) konstaterat en ökad restriktiv vilja till flyktingmottagande efter flyktingkrisen 2015. Enligt denna tabell har det blivit en något ökad motvilja till socio-kulturell liberalism, och en något ökad samstämmighet mellan de olika utbildningsgrupperna.

I nedanstående figur presenteras utbildningsgruppernas medeltal på frågan ut som en tidsserie. Det blir i denna figur uppenbart att det från början av 90-talet till mitten av 10-talet skett mycket små förändringar i utbildningseffekten på socio-kulturella attityder. Sannolikt ökade den så kallade flyktingkrisen 2015 preferenserna för en mer restriktiv hållning som kan observeras de nästkommande åren.

Figur 2 Andel med positiv inställning till att ta emot fler flyktingar, olika utbildningsgrupper, 1988–2021 (procent)

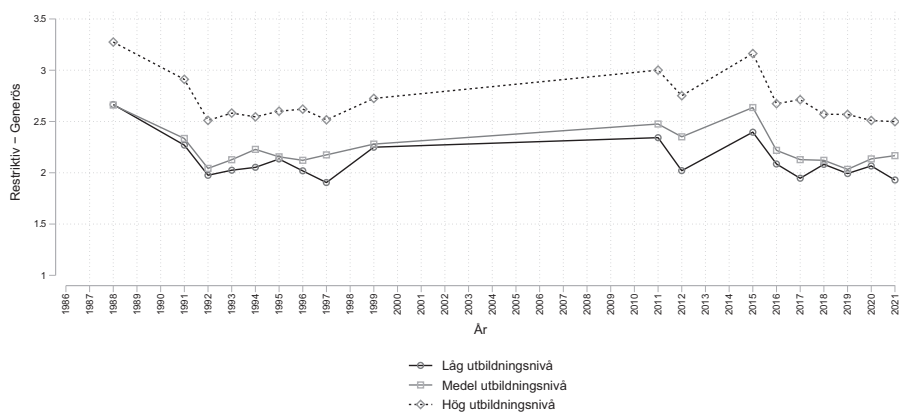

Kommentar: Figuren visar andelen som svarat att de har en positiv inställning till flyktingmotagande bland låg, medel- och högutbildade. Frågan löd 'Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem? - Ta emot fler flyktingar i Sverige'. Svartalternativen var 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. Skalan går från 1–5 där höga värden innebär en mer positiv inställning till att ta emot fler flyktingar. Mycket och ganska bra förslag klassificeras som positiv inställning. 1987 samlades inte uppgifter in angående respondenternas utbildningsnivå. Tidsserien börjar därför först år 1988.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1988–2021.

Nästa steg i analysen är att försäkra oss om att skillnaderna i medelvärden mellan utbildningsgrupperna inte beror på andra faktorer. Utbildning är en av de mest frekvent använda kontrollvariablerna i studier om politiskt beteende och är sammankopplat med en mängd andra faktorer. Exempelvis är det stora, och växande, könsskillnader mellan utbildningsgrupper där kvinnor i allt högre grad läser vidare på universitet än vad män gör. Det finns även en geografisk aspekt relaterat till om man bor i en stad eller på landet, och inkomstskillnader mellan utbildningsgrupper. Slutligen finns det tydliga generationsmönster relaterade till utbildning, där yngre generationer generellt sett är både mer socio-kulturellt liberala och har en högre utbildningsnivå än äldre generationer. I följande analys prediceras därmed värden av utbildning på inställningar till att ta emot fler flyktingar över tid, i modeller som inkluderar dessa demografiska kontroller.

Figur 3 *Inställning till att ta emot fler flyktingar i olika utbildningsgrupper, 1988–2021 under kontroll för bakgrundsfaktorer (predicerade medeltal)*

Kommentar: Figuren visar predicerade värden på inställning till flyktingmottagande bland låg, medel- och högutbildade med konfidensintervall. Frågan löd *'Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem? - Ta emot fler flyktingar i Sverige'*. Svartalternativen var *'Mycket bra förslag'*, *'Ganska bra förslag'*, *'Varken bra eller dåligt förslag'*, *'Ganska dåligt förslag'* och *'Mycket dåligt förslag'*. Frågan går från 1–5 där höga värden innebär en mer positiv inställning till att ta emot fler flyktingar. Dessa värden är framtagna med hjälp av en OLS-regression som innehåller en interaktion mellan utbildning och år. Modellen innehåller kontroller för ålder, bostadsort, kön och inkomst. 1987 samlades inte uppgifter in angående respondenternas utbildningsnivå in. Tidsserien börjar därför först år 1988.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1988–2021.

I figur 3 kan vi utläsa att den mer restriktiva hållningen till att ta emot flyktingar som presenterats tidigare inte beror på andra demografiska faktorer, utan att det verkar handla om en förändring i effekten av högre utbildning på politiska attityder. Kraften i utbildning förändras över tid. Dock är figuren fokuserad på värden upp till 3.5. Effektskillnaderna över tid får därmed anses vara små. Frågan kvarstår dock hur dessa mönster i förändrade medelvärden och ett ökat samhälleligt fokus på socio-kulturella frågor samspekar med partipreferenser.

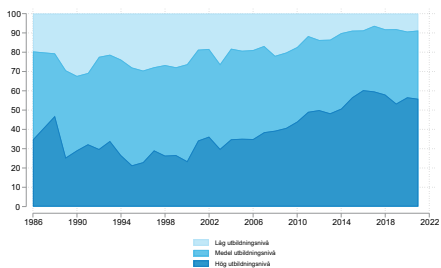
Partiernas profiler bland utbildningsgrupper över tid

Utöver att studera attitydförändringar i sakfrågor kan vi granska vilka partier väljare från de olika utbildningsgrupperna dras till, och hur det har förändrats över tid. Detta tydliggör förändringar i politiskt beteende bland utbildningsgrupper och möjliga konsekvenser av förändringar i hur utbildning sammanhänger med attityder. Följande figurer är vidare tätt sammankopplade med den minskning i klassröstning och partianhängarskap som har ägt rum de senaste årtiondena, där

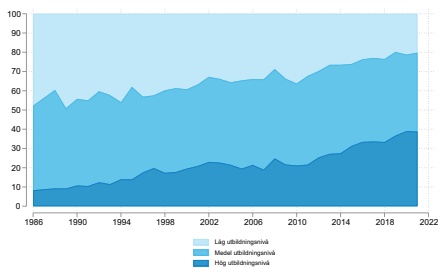
individer som tillhör arbetarklassen i allt lägre grad röstar på partier som Socialdemokraterna och Vänsterpartiet (Vestin, 2019).

Figur 4 Partiernas sympatisörer uppdelat på utbildningsnivå, 1986–2021 (procent)

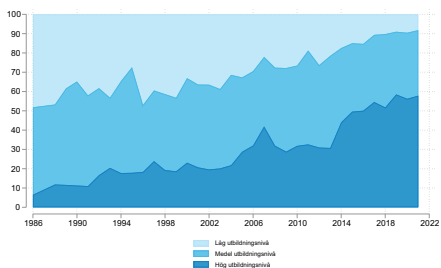
a) Vänsterpartiet

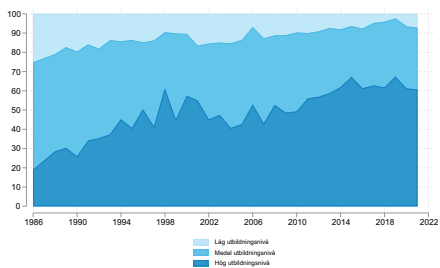
b) Socialdemokraterna

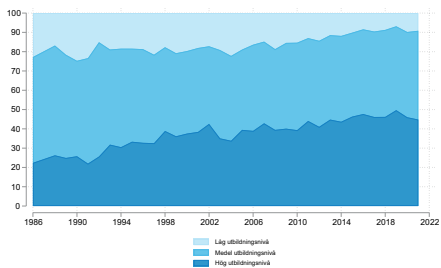
c) Centerpartiet

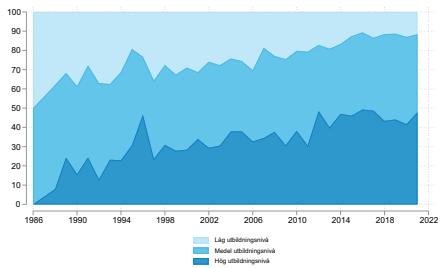
d) Liberalerna

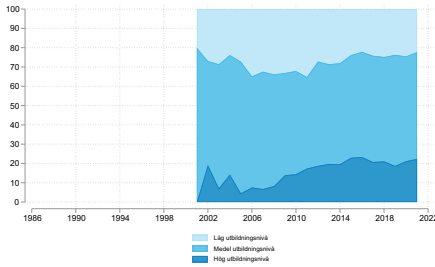
e) Moderaterna

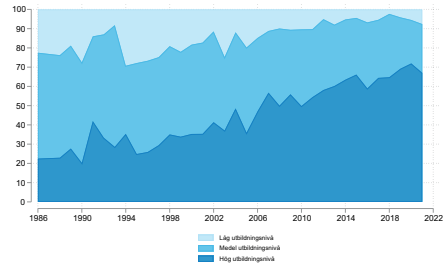
f) Kristdemokraterna

g) Sverigedemokraterna

h) Miljöpartiet

Kommentar: Figurerna visar andelen väljare med låg, medel- och hög utbildning bland partiernas sympatisörer. Det totala antalet svarande varierar för partierna mellan 7 588 och 46 102. Klassificeringen för huruvida man räknas som partisympatisör är baserat på frågan 'Vilket parti tycker du bäst om idag?'.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1986–2021.

I ovanstående figurer kan stora förändringar bland partiernas sympatisörer utränas. Minskningen av andelen lågutbildade i majoriteten av partiernas väljarbas är till viss del en demografisk konsekvens eftersom denna grupp har minskat i befolkningen som helhet. En annan påverkansfaktor handlar om Sverigedemokraternas inträde i det svenska partisystemet. Sverigedemokraterna är det parti som idag har högst andel lågutbildade i sin väljarbas. Även om samtliga partier, med möjligt undantag för just Sverigedemokraterna, har sett en minskning av gruppen lågutbildade har minskningen varierat stort mellan partierna. Såväl Socialdemokraterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna har haft en minskning med omkring 30 procentenheter från 1990-talet till idag, medan minskningen bland lågutbildade i Moderaterna och Liberalerna enbart landat på omkring 10 procentenheter. Likaledes har andelen högutbildade ökat drastiskt i vissa partier, där det mest slående exemplet är i Centerpartiets väljarbas. 1986 var knappt 10 procent i Centerpartiets väljarkår högutbildade medan motsvarande andel 2021 var över 50 procent. De partier som har högst andel högutbildade är således Vänsterpartiet, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet. För att förstå dessa mönster spelar en mängd faktorer in, som en minskad klassröstning, minskade känslor av partianhängarskap och förändrade partistrategier.

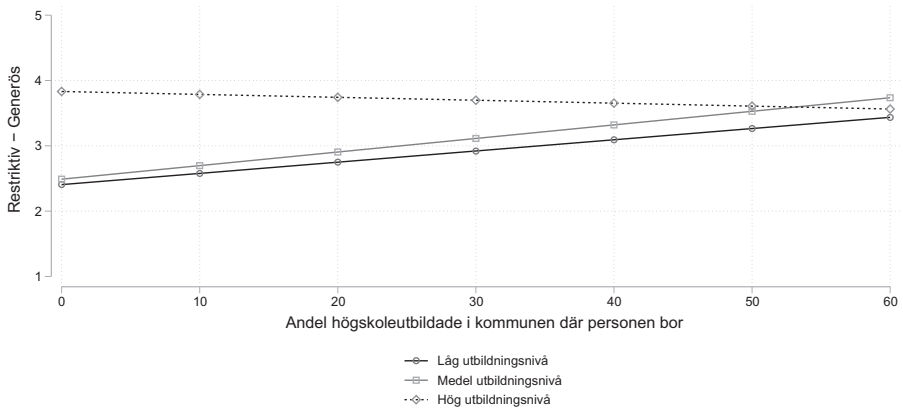
Liberaliserande utbildningseffekten – en relativ effekt?

Kan det vara så att hur påverkade vi blir av att utbilda oss till viss del beror på hur många omkring oss som har utbildat sig? Den huvudsakliga förklaringen till *varför* individer som läst på universitetet har mer liberala attityder berör socialisation (Bengtsson m.fl., 2013; Stubager, 2008; Surrige, 2016). Det är inte otänkbart att den sociala kontexten kan påverka denna mekanism. I ett område med en hög

andel högutbildade höjs kraven på arbetsmarknaden och utbildning får ett lägre relativt värde (Häusermann & Kriesi, 2015). Det är troligt att en universitetsutbildning i sådana kontexter blir en svagare statusmarkör och får ett mindre inflytande på individens attityder. Liknande mönster har identifierats inom forskningsfältet om utbildning och politiskt deltagande (se Persson, 2015, för en översikt).

Mot bakgrund av tidigare studier gällande utbildningseffekter och en något förändrad utbildningseffekt på socio-kulturella attityder kördes analyser som inkluderade andelen högutbildade i respondenternas kommuner. Analyserna baserades på två aspekter av migrationsfrågor: attityder till flyktingmottagande och mångkultur. Resultaten av analyserna om en relativ utbildningseffekt på den förstnämnda indikatorn var dock förvånande. Det uppmättes inga mönster om en svagare utbildningseffekt bland högutbildade i kommuner där hög utbildning har ett relativt lågt värde³. Effekten av universitetsutbildning på socio-kulturella attityder verkar på denna fråga vara tämligen konstant. En orsak till detta kan vara att det inte är omgivningen i kommunen som av avgörande, utan att det handlar om den generella utbildningsnivån på nationell nivå. Tidigare studier har undersökt landsvariationer i andel högutbildade (Lindskog & Oskarson, 2022; Persson, 2013). Det kan vara svårt att fånga rörelserna inom ett land, när individer tenderar att flytta till de kommuner där det finns ett mer fördelaktigt arbetsmarknadsläge.

På den andra aspekten av migrationsfrågan, attityder gällande mångkultur, uppmättes däremot signifikanta skillnader. I linje med tidigare studier gällande högre utbildning och politiskt deltagande ser vi här en signifikant *minskad* effekt av högre utbildning när individen bor i ett område där en hög andel är högutbildade (figur 5). För medelutbildade är effekten inte signifikant vilket innebär att utbildningseffekten inte varierar med denna kontextuella faktor.

Figur 5 Effekten av utbildning på attityder för mångkultur, 2020

Kommentar: Frågan löd 'Nedan finns ett antal förslag som har förekommit i den politiska debatten. Vilken är din åsikt om vart och ett av dem? – Satsa på ett mångkulturellt samhälle'. Svartalternativen var 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' och 'Mycket dåligt förslag'. Skalan går från 1–5 där höga värden innebär en mer positiv inställning till att satsa på ett mångkulturellt samhälle. Analyserna är gjorda med hjälp av OLS-regressioner där utbildningsnivåerna interagerats med andel högutbildade i kommunen. Resultatet kvarstår under kontroll för ålder. Skillnaden mellan medel- och högutbildade är inte signifikant vid en hög andel högutbildade-i-kommunen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2020 samt SCB 2020.

Utbildning och kulturell liberalism – ett samband i förändring

I detta kapitel har förändring i effekten av olika utbildningsnivåer på socio-kulturella attityder och partipreferenser behandlats. Resultaten har visat att samtliga utbildningsgrupper har blivit något mindre kulturellt liberala över tid. Däremot spelade det inte någon större roll hur många i personens närområde som var högutbildade för betydelsen av personens egen utbildningsnivå i formandet av attityder. En tänkbar förklaring till de icke-signifikanta resultaten kan vara att rådande normer i respondenternas sociala kontext tar ut effekten av det högre relativa värdet av utbildning i omgivningar med få högutbildade. En tendens av en svagare effekt beroende på andel högutbildade i kommunen fanns dock för högutbildade gällande inställning till mångkultur. Även om vi fortfarande inte vet orsakerna till att utbildning påverkar politiska attityder har vi nu fått en ökad kunskap om vissa deskriptiva mönster mellan utbildningsnivå och kulturell liberalism.

Många frågor gällande utbildningseffekten på kulturella attityder kvarstår efter dessa analyser. En stor del av utbildningsskillnaderna kan bero på en selektionseffekt, innebärande att åsiktsskillnaderna fanns där redan från början (se t.ex. Kuhn m.fl., 2021). För att undersöka detta närmre behövs dock annan sorts data än vad som har använts i denna studie, exempelvis panelundersökningar som följer

samma individer över tid. En möjlig angreppsvinkel för att fördjupa de presenterade resultaten i framtiden är att knyta an till studier om social önskvärdhet och stigma. Högutbildade är kanske inte så toleranta som de uppger, utan en del i förklaringen till deras mer liberala preferenser skulle kunna bero på att de till viss del täcker över sina något mer konservativa politiska hållningar (se t.ex. Blinder, Ford & Ivarsflaten, 2013; Hartevelde & Ivarsflaten, 2016; Matthes & Schmuck, 2017). Att högutbildade verkar ha blivit något mindre toleranta över tid skulle kunna förklaras av att det generella samhällsliga klimatet tillåter dessa åsikter i en högre grad nu än tidigare, vilket i sin tur leder till att man slipper utsättas för eventuella sociala sanktioner om man exempelvis vill ha en mer restriktiv hållning till flyktingmottagande. Det kan tänkas finnas ett tryck bland högutbildade, i synnerhet inom vissa utbildningsinriktningar, att konformera till mer kulturellt liberala normer och att detta tryck varierar över tid. Från detta perspektiv kan man vidare fråga sig om inte utbildningsfaktorn snarare än försvagas skulle kunna förstärkas av andel högutbildade i området. Det sociala trycket kan vara mer påtagligt i dessa kontexter. Det kan även ses i ljuset av de politiska partiernas mer restriktiva riktning gällande flyktingfrågan, det är inte otänkbart att deras väljare har följt efter.

Noter

- ¹ 2020 hade 29 procent av befolkningen mellan 25 – 64 läst minst tre år på eftergymnasiala studier. Motsvarande siffra tre årtionden tidigare, 1990, var enbart 12 procent. I kontrast har gruppen lågutbildade, vars högsta utbildningsnivå är grundskola, minskat från 33 procent 1990 till 12 procent 2020.
- ² Skillnaderna i medelvärde mellan utbildningsgrupperna och över tid skiljer sig också åt från varandra, med samma mönster.
- ³ I syfte att undersöka denna relativa effekt har uppgifter om andel högutbildade i respondenternas kommun från SCB sammanförts med SOM-undersökningen 2020. SCB:s uppgifter från 2021 är ännu inte tillgängliga, varav den senaste analysen blir först 2020. Analyserna gjorde med hjälp av OLS-regressioner där utbildnings interagerades med andel högutbildade i respondentens kommun.

Referenser

- Andersson, Ulrika, Carlander, Anders, Grusell, Marie & Patrik Öhberg (2021). Ingen anledning till oro (?) – inledningskapitel. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Marie Grusell & Patrik Öhberg (red) *Ingen anledning till oro (?)*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Bengtsson, Mattias, Berglund, Tomas & Maria Oskarson (2013). Class and ideological orientations revisited: An exploration of class-based mechanisms. *The British Journal of Sociology*, 64(4): 691–716.

- Blinder, Scott, Ford, Robert & Elisabeth Ivarsflaten (2013). The Better Angels of Our Nature: How the antiprejudice norm affects policy and party preferences in Great Britain and Germany. *American Journal of Political Science*, 57(4): 841–857.
- Cavaille, Charlotte & John Marshall (2019). Education and anti-immigration attitudes: Evidence from compulsory schooling reforms across Western Europe. *The American Political Science Review*, 113(1): 254–263.
- Demker, Marie (2016). De generösa svenskarna? En analys av attityder till invandring och invandrare i Sverige. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 32: 186–196.
- Demker, Marie (2021). Vilka är det som ändrade sig om flyktingpolitiken efter 2015? I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Marie Grusell & Patrik Öhberg (red) *Ingen anledning till oro (?)*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Harteveld, E. & Elisabeth Ivarsflaten (2018). Why women avoid the radical right: Internalized norms and party reputations. *British Journal of Political Science*, 48(2): 369–384.
- Häusermann, Silja & Hanspeter Kriesi (2015). What do voters want? Dimensions and configurations in individual-level preferences and party choice. I Pablo Beramendi, Silja Häusermann, Herbert Kitschelt & Hanspeter Kriesi (red) *The Politics of Advanced Capitalism* (sid. 202–230). Cambridge: Cambridge University Press.
- Häusermann, Silja, Kurer, Thomas & Hanna Schwander (2015). High-skilled outsiders? Labor market vulnerability, education and welfare state preferences. *Socio-Economic Review*, 13(2): 235–258.
- Kuhn, Theresa, Lancee, Bram & Oriane Sarrasin (2021). Growing up as a European? Parental socialization and the educational divide in Euroscepticism. *Political Psychology*, 42(6): 957–975.
- Lancee, Bram & Oriane Sarrasin (2015). Educated preferences or selection effects? A longitudinal analysis of the impact of educational attainment on attitudes towards immigrants. *European Sociological Review*, 31(4): 490–501.
- Lindskog, Hilma & Maria Oskarson (2022). Generational differences in disguise? A longitudinal study of the liberalising effect of education on socio-cultural attitudes. *West European Politics*, (published online). DOI: 10.1080/01402382.2022.2076963
- Ma-Kellams, Christine, Rocci Ruiz, Aida, Lee, Jacqueline & Andrea Madu (2014). Not all education is equally liberal: The effects of science education on political attitudes. *Journal of Social and Political Psychology*, 2(1): 143–163.
- Matthes, Jörg & Desirée Schmuck (2017). The effects of anti-immigrant right-wing populist ads on implicit and explicit attitudes: A moderated mediation model. *Communication Research*, 44(4): 556–581.
- Meeusen, Cecil, de Vroome, Thomas & Marc Hooghe (2013). How does education have an impact on ethnocentrism? A structural equation analysis of

- cognitive, occupational status and network mechanisms. *International Journal of Intercultural Relations*, 37(5): 507–522.
- Oscarsson, Henrik (2019). *Det nya landskapet*. Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds årsbok 2019. Stockholm: Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.
- Persson, Mikael (2013). Is the effect of education on voter turnout absolute or relative? A multi-level analysis of 37 countries. *Journal of Elections, Public Opinion, and Parties*, 23(2): 111–133.
- Persson, Mikael (2015). Education and political participation. *British Journal of Political Science*, 45(3): 689–703.
- Rekker, Roderik (2018). Growing up in a globalized society: Why younger generations are more positive about the European Union. *Young*, 26.
- SCB (2021). Andel högutbildade i befolkningen (25–64 år) år 2020 fördelade efter kommun (fallande ordning). Statistikdatabasen: Befolkningens utbildning 2020. Statistikmyndigheten SCB.
- Stubager, Rune (2008). Education effects on authoritarian–libertarian values: A question of socialization. *British Journal of Sociology*, 59(2): 327–350.
- Stubager, Rune (2009). Education-based group identity and consciousness in the authoritarian-libertarian value conflict. *European Journal of Political Research*, 48(2): 204–233.
- Surridge, Paula (2016). Education and liberalism: Pursuing the link. *Oxford Review of Education*, 42(2): 146–164.
- Tajfel, Henri (1974). Social identity and intergroup behaviour. *Social Science Information*, 13(2): 65–93.
- Vestin, Erik (2019). *The decline of class voting in Sweden 1968–2014: Reconsiderations, explanations and the role of the new middle class*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.